

DĚLAT DIVADLO JINAK. OSUDY ZAKLADATELE YPSILONKY

VYPRÁVĚNÍ O DĚTSTVÍ V MYSLIVNĚ V JIŽNÍCH ČECHÁCH, O DOSPÍVÁNÍ V JIZERSKÝCH HORÁCH, O SKLÁŘSKÉM UČILIŠTI I O STUDIU NA VYSOKÉ ŠKOLE UMĚLECKOPRŮMYSLOVÉ, O ANGAŽMÁ V SEVEROČESKÉM LOUTKOVÉM DIVADLE V LIBERCÍ A SAMOZŘEJMĚ O LEGENDĚ JMÉNEM YPSILONKA. TO JSOU VLTAVSKÉ OSUDY DIVADELNÍKA A VÝTVARNÍKA JANA SCHMIDA.

text Alena Zemančíková, autorka pořadu foto Studio Ypsilon, Profimedia

VYPRÁVĚNÍ JANA SCHMIDA (1936) začíná v jižních Čechách, v myslivně Strkov nedaleko Plané nad Lužnicí a v Táboře. Tam se do rodiny nadlesního na harrachovském panství narodil a zde v dětství prožíval události, o kterých říká, že zformovaly jeho celoživotní umělecké směřování. Byl to nejen život v přírodě, ale také blízké přátelství se psy, „nejlepšími druhy člověka“, jak později ironicky k oficiálnímu komunistickému oslovování připomíná. Vyprávění o raném dětství je také prostoupeno láskyplnou rodinnou atmosférou, v níž panoval respekt mezi jednotlivými členy i vzdělání v nejrůznějších oborech. Jihočeské období, kterého se dotkne také válka, končí osvobozením Rudou armádou a přestěhováním rodiny do Krkonoš.

NA CESTĚ K DOSPĚLOSTI

V horách po druhé světové válce jsou obce vysídlené, probíhá odsun Němců a současně s ním i příchod nových obyvatel. Jan Schmid vypráví o škole, ve které nejdůležitější bylo vůbec se dorozumět, někteří žáci – například z Řecka – ani česky neuměli. V chalupách zůstaly bezpřízorné krávy, pomocníkem se stal kuň, zanechaný odcházejícími armádami. Po krátkém období v Krkonoších se rodina stěhuje do Frýdlantu v Jizerských horách.

V patnácti letech odchází Jan Schmid do sklářského učiliště v Novém Boru, kde panuje pro dosud poměrně svobodně vyrůstající dítě až nesnesitelný režim. Jsou tu však také učitelé, kteří dovedou propojovat žáky pocházející z různých poměrů, z nichž někteří jako by tu byli za trest, rozeznáním a podporou jejich talentů. Zvláštní dobou okolností je několikrátý-

denní působení učňů na statku, který jim byl svěřen po rozpadlém zemědělském družstvu. Mnozí učni měli z domova zkušenost s dobytčím i s hospodářstvím a dokázali se zorganizovat a na statku obstát. Na cestě k dospělosti představoval statek a důvěra v dospívající učně vložená výrazný skok.

IMPROVIZACE JAKO METODA

Vyprávění o sklářské průmyslovce a o studiu na Vysoké škole uměleckopráhové je proloženo portréty osobností profesorů, kteří sehráli zásadní roli v uměleckém vyhraňování Jana Schmida. Byla to všestranně múzická osobnost učitelů a sklářů Josefa Michala Hospodky a Reného Roubíčka, ale i nejmenované, lidsky vřelé učitelky a vychovatelky na internátu. Uměleckými iniciátory na vysoké škole jsou výtvarníci (Karel Štipl, Adolf Hoffmeister, Jan Bauch, Stanislav Libenský), z divadelníků pak E. F. Buriana. Tvoří se umělecky spřízněná komunita studentů různých oborů, která se posléze projeví jako „záraz“ československých šedesátých let. Pobyť na UMPRUM je k tomu předeherou a ve vyprávění Jana Schmida i pohledem na padesátá léta 20. století bez ideologické zátěže. Jde o to udržet v umění moment hry, z něhož průběžně Schmid upřesňuje svůj přístup k improvizaci jako k uměleckému postoji i metodě.

Roku 1963 zakládá Jan Schmid v Liberci Studio Ypsilon, kde naplno uplatní své vidění divadla. Co bylo hlavním podnětem? „Dělat divadlo jinak. Aby bylo živější, autentičtější, hravější, zkrátka pravdivější a smysluplnější. Totiž v době, kdy jsem Ypsilonku zakládal, se toho moc nemělo. A já si od počátku přál prostřed-

nictvím divadla, které funguje v přítomnosti, zprostředkovává svobodu,“ řekl v nedávném rozhovoru pro Týdeník Rozhlas.

DIVADLO HERECKÝCH OSOBNOSTÍ

Šedesátá léta jsou i dobou Schmidovy spolupráce s filmovou novou vlnou. Ypsilonka, včetně výtvarného autorského výrazu Jana Schmida, se stává divadelním fenoménem, který – po přesunu z Liberce do Prahy – dokonce odolá i procesu normalizace. Jan Schmid zúročuje své uvažování o dětství i v pedagogickém působení, v tehdejší Lidové škole umění vede generačně propojený ateliér. Od roku 1975 vyučuje na katedře loutkářství DAMU, po roce 1990 proměněné na katedru alternativního a loutkového divadla. Roku 2003 je jmenován profesorem.

Pražská Ypsilonka, ansámbly, založené na vzájemné kolektivní souhře, se stává také divadlem hereckých osobností, které prostoupily i televizní a filmovou kulturu. Divadlo v paláci Olympic ve Spálené ulici v Praze (té se ostatně týká i jedna z posledních inscenací, které Jan Schmid režíroval) propojuje na své scéně několik generací a funguje dodnes.

Osudy Jana Schmida se táhne linie dětství, kterou vtiskl svému výtvarnému projevu a jehož zachování uvnitř každodenní existence prohlašuje za nutnou podmínku umělecké tvorby všeho druhu. Hudební čísla Ypsilonky (v některých z nich sólově zpívá) provázejí celé desetidílné Osudy jako názorný doklad toho, o čem Jan Schmid vypráví. ■

od pondělí 18. dubna,
ČRo Vltava, 11.30

Předposlední případ
Leona Clifftona
(Liberec, 1966)

Ypsilonka – fenomén,
který trvá už téměř
60 let